

Dat wordt in het Italiaans dan *una cargo elettrica a pedalata assistita, ideata esclusivamente per portare fino a due o anche tre bambini a cavalcione sul suo pianale dedicato, en één bedrijf* interviewt enthousiaste cargo-mamme (zouden wij ze stintmoeders noemen?), die vertellen hoe hun leven veranderd is: “*con la Cargo Bike facciamo tutto: portiamo i bimbi a scuola, a pallavolo, al circo, ci portiamo gli amichetti, le cartelle, gli zaini, i roller e i monopattini per i giardinetti (fino a un paio d’anni fa anche le bicilette)*”. Zelfs is er een cargo-mamma die raad wil geven aan un futuro cargo-biker. Maar steeds is er sprake van maar enkele kinderen, vier als

maximum, dus het precieze equivalent van de Hollandse stint is nog niet bereikt. Nederlands staat trouwens niet als enige model: sommige fabrikanten zijn naar Kopenhagen geweest om inspiratie op te doen.

In een apostrofo kan ik dit onderwerp onmogelijk uitpuittend behandelen. Maar mocht een lezer de geest krijgen, dan kan ik verzekeren dat voertuigen een rijke bron van inspiratei zijn.

Minne de Boer

Observatory on Dante studies

In september vond in Utrecht een bijeenkomst plaats van het Observatory on Dante Studies (Onderzoeksgroep Dantestudies), met als gasten prof. Giona Tuccini (universiteit Kaapstad), Herman Jansen en Ronald Valk. Prof. Tuccini sprak over Pier Paolo Pasolini’s film *Accattone* en hoe Dante’s *Divina Commedia* in de film terugkeert en aangehaald wordt. Herman Jansen, advocaat ‘in ruste’, las drie canti voor uit zijn vertaling (!) van de *Commedia*. Deze

nieuwste vertaling in het Nederlands is in de loop van 15 jaar tot stand gekomen, een proces dat begon toen de vertaler nog volop praktijk hield als advocaat. Een ijzersterk volgehouden dagritme maakte dit mogelijk. Vóór het vertalen van de *Commedia* had hij trouwens al ‘geoefend’ met *Il Convivio* en *Vita nuova*...

Ciska van der Glas

RECENSIE

Op weg naar de zeventhonderdste sterfdag van Dante: een nieuwe publicatie

De precieze sterfdag van Dante Alighieri is niet bekend, maar hij is in ieder geval gestorven in september 1321. Dit betekent dat zijn zeventhonderdste sterfdag in 2021 wordt gevierd. In de aanloop daarnaar worden vanuit de Werkgroep Italië Studies diverse activiteiten georganiseerd. Eén van deze activiteiten is de publicatie in september 2018 van een boekje (getiteld *Waarheid die de schijn van leugen heeft*) met een bijzondere inhoud. In dat boekje wordt voor het eerst een gedeelte gepubliceerd van een nieuwe integrale vertaling van de *Divina Commedia* in het Nederlands. Het gaat om de gezangen V, XV en XVI van het *Inferno*. De vertaler, Herman Jansen, is opmerkelijk

genoeg geen professional maar wél in letterlijke zin een ‘amateur’, een ‘liefhebber’, namelijk van de Italiaanse taal en cultuur. Hij is – zo mogen wij wel zeggen – verslingerd geraakt aan Dante. De vertalingen worden voorafgegaan door twee essays, waarvan het eerste ingaat op gezang V en het tweede op XV en XVI, die in feite één geheel vormen. Hieronder een recensie van dit boek. Laten wij beginnen met de vertaling. Het wordt de lezer gemakkelijk gemaakt om de vertaling te beoordelen doordat de Italiaanse originele tekst en de corresponderende Nederlandse tekst tegenover elkaar zijn afgedrukt. Hier is het begin van gezang V:

*Così discesi del cerchio primo
giù nel secondo, che men loco cinghia
e tanto più dolor, che punge a guaio.*

*Stavvi Minòs orribilmente, e ringhia:
essamina le colpe ne l’intrata;
giudica e manda secondo ch’avvinghia*

*Zo daalde van de eerste kring ik
naar de tweede af, die minder ruimte omgeeft
en zoveel meer smart die tot weelachten drijft.*

*Daar huist afzichtelijk al grommend Minos,
die aan de ingang de zonden onderzoekt,
vonnist en heenzendt, naar hij zich omwindt.*

We zien dat er niet is gekozen voor een berijmde vertaling. Dat zou alleen kunnen door van het origineel een geheel nieuw gedicht te maken, dus door te ‘herdichten’. Dit is niet de opzet: de inhoud van het origineel is de primaire focus van de vertaler. Wél merken we op dat de vertaler veel zorg besteedt aan de ritmiek van zijn tekst. De metrische accenten van zijn vertaling komen weliswaar niet één-op-één overeen met die van Dante, maar toch ondervinden wij bij lezing van het Nederlands, net als bij het Italiaanse origineel, een golvende, gedragen beweging. Die trachten we hieronder uit te beelden (met aan elkaar geplakte opeenvolgende klinkers):

Stávi Minòs orribilmént-e-rínghia
Dáár huist afzìchtelijk al grómmend Mínos

Een grote uitdaging vormt hierbij de woordkeus. Het is de kunst om in het Nederlands het aantal onbeklemtoonde lettergrepen binnen de perken te houden. Vandaar wellicht de keuze in bovenstaand voorbeeld voor de zinsnede “naar hij zich omwindt”, die behoorlijk duister is. Maar ook het corresponderende Italiaans, “secondo ch’avvinghia”, is niet direct voor de hand liggend.* In de strofes die volgen vertelt Dante gelukkig concreet wat Minos nu eigenlijk doet. Een ander voorbeeld van een moeilijk woord is het gebruik van het woord ‘snijder’ in gezang XV vers 21. Het is een synoniem voor ‘kleermaker’. In het Italiaans staat ‘sartor’, en aangezien het huidige Italiaans het woord ‘sarto’ bezigt, zal dit voor de Italiaanse lezer volkomen duidelijk zijn. Het woord ‘snijder’ heeft één onbeklemtoonde lettergreep minder dan ‘kleermaker’ en dat is voordelig voor de ritmiek van de tekst: als een óude sníjder op het óóg van de naald. Dankzij ‘het oog van de naald’ kan de Nederlandse lezer begrijpen dat het hier om een kleermaker gaat, ook als hij niet weet dat ‘snijder’ een synoniem hiervoor is. Dergelijke keuzes lijken ons verdedigbaar; het is immers normaal dat het lezen

van poëzie een zekere inspanning van de lezer vergt. Al met al zijn wij enthousiast, en wij spreken de vurige hoop uit dat de integrale vertaling van de *Divina Commedia* door Herman Jansen spoedig gepubliceerd zal worden.

In de essays van Gandolfo Cascio, docent Italiaans en vertalen aan de Universiteit van Utrecht, en Marcello Ciccuto, voorzitter van de Società Dantesca Italiana, wordt ingegaan op twee ‘afrekeningen’ van Dante met zijn verleden. In Cascio’s essay over gezang V gaat het over Dante’s persoonlijke identificatie met de liefdesliteratuur. Het is voor zijn ontwikkeling nodig dat hij ophoudt om van mensen die op zondige wijze de liefde bedrijven (door overspel namelijk) een rolmodel voor zijn eigen leven te maken. De confrontatie van Dante met zijn eigen neigingen is zo heftig dat hij aan het einde van dit gezang flauwvalt. In Ciccuto’s essay wordt uitgelegd hoe Dante afrekenet met de hypocrisie van de zogenaamd deugdzaam politici van Florence. Pikant met het oog op onze tijd is dat Ciccuto laat zien hoe Dante erop wijst dat deze hypocrisie wordt gevoed door een seculiere visie van deze politici op staat en samenleving. Dante deed ooit mee aan de stedelijke politiek van Florence, maar nu niet meer. Immers, in tegenstelling tot de politici die doen aan “leugen die de schijn van waarheid heeft”, doet hij, de dichter met een ethische doelstelling, aan “waarheid die de schijn van leugen heeft” (de titel van het boek). Beide erudiete essays zijn de moeite van het lezen meer dan waard.

Het boekje is niet op papier verkrijgbaar maar wél online beschikbaar op de website van het Observatory on Dante Studies, <https://sites.google.com/site/werkgroepitaliestudies/> boeken

Ronald Valk

* Overigens is het moeilijk om per geval in te schatten in hoeverre Dante’s woordkeus ‘moeilijk’ was voor zijn Italiaanse tijdgenoten.

RECENSIE

‘Geworteld in Italiaanse bodem’: de autobiografie van Angelica Balabanoff

Angelica Balabanoff, *Rebel. Politieke herinneringen 1869-1938*. Vertaald door Nils Buis. Met een nawoord van Elsbeth Etty en een uitvoerig biografisch register, 307 p. E 25,- Uitgeverij Schokland, De Bilt. Reeks Kritische klassieken nr. 15. Een dossier met meer informatie – onder andere het nawoord van Elsbeth Etty – is te vinden op www.uitgeverijchokland.nl

Italië was het tweede vaderland van de Russische revolutionaire Angelica Balabanoff (1869-1965), meteen al vanaf het moment dat ze in 1898 in Rome belandde om aan de Sapienza de colleges marxistische filosofie te gaan volgen van Antonio Labriola. ‘Ik was toen nog nooit in Italië geweest’, schreef

in ze in haar onlangs vertaalde autobiografie *Rebel*, ‘en de gedachte om er te gaan wonen, de Italianen te leren kennen én de kans om onder een man met zo’n briljante internationale reputatie te gaan werken, oefenden een onweerstaanbare aantrekkingskracht op me uit.’ Gretig stortte ze zich vanuit haar bescheiden pensionnetje bij de Santa Maria Maggiore op de kunstschaten in kerken en musea: ‘Van deze uitstapjes naar het verleden leerde ik veel meer dan uit de boeken. Maar het verleden was toen voor mij niet meer dan een prelude op de nieuwe beschaving die ik hoopte te helpen vestigen.’ Ze genoot volop van de vrije omgang tussen studenten en professoren – veel vrijer dan in het stijve en formele Berlijn